

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS SOCIALINĖS PADĖTIES PAGRINDU VAIKO RAIDOS CENTRUI TEIKIANT PASLAUGAS TYRIMO

2024 m. lapkričio 26 d. Nr. (24)SN-189)SP-85

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2024 m. rugpjūčio 22 d. gautas pareiškėjos (pareiškėjos duomenys Tarnybai žinomi; toliau – Pareiškėja) skundas, kuriame teigiama, kad Vilniaus universitetinės ligoninės Santaros klinikų Vaiko raidos centre (toliau – Centras) nėra sudarytos galimybės gauti medicininės paslaugas dalyvaujant trimis Pareiškėjos vaikams, vienas iš kurių sėdi vaikiškame vežimėlyje, nes dar nemoka vaikščioti (5 mėn.). Pareiškėjai nėra leidžiama į Centro skyriaus kabinetus ateiti su vežimėliu, taip pat vestis kitus du vaikus. Pareiškėja pažymi, kad nuolat privalo aiškintis, kodėl atėjo su visais trimis, o ne su vienu vaiku. Skunde paaiškinta, kad dar ne visi vaikai lanko ugdymo įstaigas arba gydymo laikas būna paskirtas po ugdymo valandų. Pareiškėja teigia, jog nuolat sulaukia nemalonių komentarų iš personalo. Kaip daugiavaikė mama, ji jaučiasi diskriminuojama, nes visos paslaugos pritaikytos šeimoms su vienu vaiku. Pareiškėja taip pat pažymi, kad į stacionarą ištyrimui ji negali atsigulti su visais vaikais vienu metu. Į Centro skyrių pilnam ištyrimui priimamas tik vienas iš tėvų su vienu vaiku. Pareiškėja mano, kad yra diskriminuojama socialinės padėties pagrindu.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2024 m. rugsėjo 10 d. raštu Nr. (24)SN-189)S-448 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į Centro vadovą, prašydama pateikti paaiškinimą ir atsakyti į klausimus: „Ar Centre yra sudaryta galimybė gauti paslaugas daugiavaikės šeimos vaikams vienu metu? Jei taip, ar yra galimybė trimis vaikams su tėvais (vienu iš tėvų) gulėti vienoje palatoje? Ar tėvai (vienas iš tėvų) gali stumti vaikišką vežimėlį po Centro patalpas? Jei ne, dėl kokios priežasties ir kokia alternatyva galima pasinaudoti tuo atveju, jei vaikas dar nevaikšto? Ar Jums yra žinoma, kad Centro

darbuotojai priekaištauja tėvams (vienam iš tėvų) dėl to, kad ateina su daugiau nei vienu vaiku? Jei taip, kokių priemonių ėmėtės? Ar Centre yra patalpos, kur tėvai (vienas iš tėvų) gali saugiai palikti vaiką (-us), kuriems nereikia gydymo / konsultacijos, kol kitam (-iems) teikiama medicininė konsultacija? Ar Centre yra patvirtintos bendravimo su pacientais taisyklės? Jei taip, ar visi Centro darbuotojai supažindinti su jomis? Prašome jas pateikti.“

Taip pat prašyta pateikti kitą reikšmingą informaciją, susijusią su Pareiškėjos skunde išdėstytomis aplinkybėmis.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2024 m. rugsėjo 24 d. Tarnyboje gautas Centro direktoriaus raštas „Dėl informacijos pateikimo“ (toliau – Raštas), kuriame nurodyta, kad Centras yra Santaros klinikų padalinys, kuriame teikiamos ambulatorinės, dienos stacionaro ir stacionarinės vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos (toliau – VRSAR) bei vaikų ir paauglių psichiatrijos asmens sveikatos priežiūros paslaugos (toliau – paslaugos). Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis apmokamos paslaugos teikiamos asmenims, turintiems gydytojo siuntimą atitinkamai paslaugai gauti, todėl kitiems tos pačios šeimos vaikams, atvykusiems be gydytojo siuntimo, paslaugos negali būti teikiamos, vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1998 m. birželio 18 d. įsakymu Nr. 329 „Dėl gydytojų specialistų teikiamų ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. V-636 „Dėl Siuntimų asmens sveikatos priežiūros paslaugoms gauti išdavimo, įforminimo ir atsakymų pateikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Generalinio direktoriaus 2020-11-25 įsakymu Nr. V-1133 „Dėl VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų vidaus tvarkos taisyklių tvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. 728 patvirtinto „Vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos paslaugų teikimo ir jų išlaidų apmokėjimo tvarkos aprašo“ (toliau – Aprašas) 3 punkte numatyta, jog vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos paslaugos teikiamos vaikams iki 7 metų amžiaus. Aprašo 23.1 punkte nurodyta, jog dienos

stacionaro VRSAR paslaugos teikiamos dalyvaujant bent vienam iš tėvų ir, vadovaujantis Aprašo 6 priedu, vaiko, gydomo stacionarines paslaugas teikiančiuose Santaros klinikų padaliniuose, teisė būti slaugomu ir lydimu slaugančiojo asmens yra užtikrinama vadovaujantis Santaros klinikų generalinio direktoriaus 2023 m. rugpjūčio 14 d. įsakymu Nr. V-707 „Dėl indikacijų nepilnamečio paciento slaugymui stacionarines paslaugas teikiančiuose padaliniuose patvirtinimo ir asmenų, slaugančių stacionarines paslaugas teikiančiuose padaliniuose gydomus nepilnamečius pacientus, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimo tvarkos“ (toliau – Įsakymas), parengtu vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1998 m. birželio 18 d. įsakymu Nr. 329 „Dėl gydytojų specialistų teikiamų ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2022 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. V-1738 „Dėl Medicininės reabilitacijos ir antirecidyvinio sanatorinio gydymo paslaugų skyrimo ir teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Įsakymo 2.1 punkte numatyta, jog vieną nepilnametį pacientą, gydomą Santaros klinikų stacionarines paslaugas teikiančiame padalinyje, išskyrus intensyvios terapijos paslaugas teikiančiame padalinyje, gali slaugyti vienas asmuo (vienas iš tėvų/įtėvių/globėjų/rūpintojų arba jų įgaliotas asmuo).

Rašte atkreiptas dėmesys, kad gydymo Centre metu pacientui sudaromas individualus raidos įvertinimo ir ankstyvosios reabilitacijos planas, kuris vykdomas ne paciento palatoje, o atitinkamai psichologo, klinikinio logopedo, kineziterapijai, ergoterapijai, grupinei žaidimų terapijai, meno terapijai bei kitoms procedūroms pritaikytose patalpose (kabinetuose). Kiekvieno užsiėmimo metu vyksta tėvų mokymas (Aprašo 23.9 punktą): raidos sutrikimą turinčių vaikų tėvai turi būti mokomi, kaip taikyti ankstyvosios reabilitacijos intervencijas vaikui namuose, kaip pritaikyti gyvenamąją aplinką, naudoti kompensacines priemones; tėvus moko visi VRSAR specialistų komandos nariai pagal savo kompetenciją kiekvieno terapinio užsiėmimo metu; tėvai stebi terapinius užsiėmimus ir (ar) aktyviai į juos įsitraukia; tėvai yra supažindinami su konkrečiu terapinio užsiėmimo metu numatomais pasiekti tikslais ir vaiko individualiu ankstyvosios reabilitacijos planu, kuriame surašyti vaiko reabilitacijos tikslai, jų pasiekimo vertinimo metodai ir priemonės tikslams pasiekti; terapinių užsiėmimų metu VRSAR komandos specialistai suteikia rekomendacijas tėvams dėl vaiko priežiūros namuose (namų programa), teikia konkrečias rekomendacijas, kaip užduotis atlikti namuose, aptaria jų taikymo sėkmes arba nesėkmes, koreguoja namų programų turinį pagal poreikį.

Centro teigimu, siekiant užtikrinti vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos paslaugų kokybę, dienos stacionare ar stacionare pacientą lydintis (slaugantis) asmuo turi dalyvauti specialistų terapiniuose užsiėmimuose kartu su vaiku ir visą savo dėmesį skirti šiam vaikui. Kitų tos pačios šeimos vaikų (ne pacientų) buvimas tuo pačiu metu specialisto kabinete neišvengiamai turėtų neigiamos įtakos paslaugos kokybei, sumažintų galimybes tinkamai bendradarbiauti su pacientų tėvais, tuo pačiu metu prižiūrinčiais kitus vaikus. Atkreiptinas dėmesys, kad palikus vaikus be priežiūros Santaros klinikų patalpose, gali kilti rizika šių vaikų saugumui. Planuojant vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos dienos stacionaro ar stacionaro paslaugas, šeimoms rekomenduojama organizuoti kitų vaikų priežiūrą pasitelkiant artimųjų, ugdymo įstaigos specialistų ar socialinės paramos specialistų pagalbą.

Centras pažymėjo, kad ankstyvosios reabilitacijos skyriuje gydomiems vaikams dėl amžiaus ar negalios gali būti reikalingi vaikiški vežimėliai, Pacientams yra sudarytos sąlygos atvykti su vaikišku ar asmenų su negalia vežimėliu į 3 aukšte esančio skyriaus patalpas liftu. Prie įėjimo į skyrių vaikišką vežimėlį rekomenduojama palikti specialiai tam skirtoje saugioje patalpoje. Asmenų su negalia vežimėliais, kurie yra paciento judėjimo kompensacinė priemonė, Centre leidžiama naudotis pagal poreikius. Visada yra galimybė derinti individualius paciento ir slaugančio (lydinčio) asmens poreikius su skyriaus gydytojais ir slaugytojais. Atkreiptinas dėmesys, kad daugelio specialistų kabinetai yra 10–12 kv. m ploto su vaikams pritaikytais baldais ir įranga, todėl į kabinetus vežtis vaikišką vežimėlį nėra galimybių, o vaikiškų vežimėlių naudojimą Centro koridoriuose, palatose ir kabinetuose tenka riboti dėl pacientų ir inventoriaus saugumo.

Centras asmens sveikatos priežiūros paslaugas sutrikusios raidos pacientams teikia 34 metus, todėl darbuotojai turi pakankamai didelę bendradarbiavimo su pacientų tėvais (globėjais) patirtį. Dažnai tėvai ambulatorinei gydytojo konsultacijai atvyksta su visa šeima, vaikas yra konsultuojamas, nors tai ir gerokai apsunkina gydytojo darbą. Konsultacijos metu planuojant vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos dienos stacionaro ar stacionaro paslaugas, aptariamas paslaugų pobūdis, laikas, kuris būtų patogiausias šeimai, rekomenduojama pasitelkti artimųjų, švietimo ir socialinės priežiūros specialistų pagalbą, reikalingą kitų šeimos vaikų priežiūrai paslaugų teikimo sutrikusios raidos pacientui metu. Rašte pažymima, kad tokiu būdu stengiamasi išvengti situacijų, kai vienas iš tėvų ateina daugiau nei su vienu vaiku ir nėra kam prižiūrėti vaiko, kuriam sveikatos priežiūros paslaugos

neteikiamos. Atkreiptas dėmesys, kad darbuotojai informuoja pacientų tėvus apie paslaugų teikimo tvarką, o pacientų tėvai turi pareigą jos laikytis, sąžiningai naudotis savo teisėmis, jomis nepiktnaudžiauti, bendradarbiauti su sveikatos priežiūros įstaigos specialistais ir darbuotojais. Siekiant nuolat gerinti Centro specialistų ir tėvų komunikaciją, bendradarbiavimą bei teikiamų paslaugų kokybę, Ankstyvosios reabilitacijos skyriaus specialistų kvalifikacijos tobulinimo susirinkimuose reguliariai kalbama, kaip komunikuoti ir valdyti įvairias situacijas teikiant paslaugas ne tik raidos sutrikimus turinčiam pacientui, bet ir padėti krizę išgyvenančiai šeimai, kaip reaguoti į tėvų, išgyvenančių neigimo, pykčio, išsekimo, susitaikymo su vaiko negalia stadijas, elgesį ir reakcijas. Santaros klinikose reguliariai atliekamos pacientų pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis apklausos, kurios padeda atkreipti dėmesį į teikiamų paslaugų kokybę, pacientų poreikius bei lūkesčius ir iki šiol nebuvo gauta tėvų skundų, jog Centro darbuotojai priekaištauja tėvams (vienam iš tėvų) dėl to, kad į Santaros klinikas ateina su daugiau nei vienu vaiku.

Centras pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.155 straipsniu įtvirtinta, jog tėvai turi teisę ir pareigą prižiūrėti savo vaikus. Civilinio kodekso 3.165 straipsnyje nustatyta, kad tėvai privalo užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą bei sąlygas, būtinas jų sveikam vystymuisi. Asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra įtvirtinta pareiga minėtoms įstaigoms užtikrinti nepilnamečių vaikų, kuriems nėra teikiamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, priežiūros organizavimą, kai kitam nepilnamečiam šeimos nariui teikiama medicininė konsultacija (-os). Vadovaujantis teisės aktais, Santaros klinikų patalpos yra pritaikytos asmens sveikatos priežiūros paslaugas gaunantiems pacientams bei juos slaugantiems asmenims.

Rašte nurodoma, kad Centro darbuotojų bendravimo su pacientais taisyklės apibrėžtos Santaros klinikų generalinio direktoriaus 2022 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. V-441 „Dėl VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų darbuotojų elgesio kodekso patvirtinimo“ patvirtintame Santaros klinikų darbuotojų elgesio kodekse (toliau – Kodeksas). Su minėtu Kodeksu visi Centro darbuotojai yra susipažinę, taip pat jis yra skelbiamas viešai Santaros klinikų intranete bei yra išsiųstas kiekvienam darbuotojui jo darbiniu elektroniniu paštu.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Centras, teikdamas gydymo paslaugas vaikams, nediskriminavo Pareiškėjos socialinės padėties pagrindu, t. y. ar nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 2 punkto, nustatančio paslaugų teikėjų pareigą įgyvendinti lygias galimybes vartotojų teisių apsaugos srityje, nepaisant, be kita ko, socialinės padėties.

Pažymėtina, kad tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija, pačia bendriausia šio žodžio prasme, reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors jiems būdingų požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinė nediskriminavimo samprata atskleidžiama remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniu, kuriame nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, ir nurodoma, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, taip pat kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, asmenys negali būti diskriminuojami, jiems negali būti teikiama privilegijų (be kitų, Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2016 m. spalio 27 d. nutarimai). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (be kitų, Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (be kitų, Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d., 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos (21 straipsnio 1 d.).

Lygių galimybių įstatymas, kurio vykdymo priežiūrą atlieka lygių galimybių kontrolierė, nustato, kas yra diskriminacija ir koks elgesys, veiksmas (neveikimas) priskirtinas tam tikrai diskriminacijos rūšiai. Diskriminacija yra tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalis.).

Tiesioginė diskriminacija yra elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus (2 straipsnio 9 dalis). Netiesioginė diskriminacija – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis (2 straipsnio 5 dalis).

Nagrinėjamu atveju Pareiškėja kreipėsi su skundu teigdama, kad Centre nėra sudarytos galimybės gauti medicininės paslaugas dalyvaujant jos trimis vaikams, vienas iš kurių sėdi vaikiškame vežimėlyje, nes dar nemoka vaikščioti (5 mėn.). Pareiškėjos teigimu, jai nėra leidžiama į Centro skyriaus kabinetus ateiti su vežimėliu, taip pat vestis kitus du vaikus. Ji nuolat privalo aiškintis, kodėl atėjo su

visais trimis, o ne su vienu vaiku. Pareiškėja teigia, jog nuolat sulaukia nemalonių komentarų iš personalo ir kaip daugiavaikė mama, ji jaučiasi diskriminuojama, nes visos paslaugos pritaikytos šeimoms su vienu vaiku.

Vertinant Pareiškėjos skunde išdėstytas aplinkybes, pažymėtina, kad toks elgesys, koks yra aprašomas skunde, gali turėti priekabiavimo dėl socialinės padėties požymių.

Socialinė padėtis Lygių galimybių įstatyme apibrėžiama, kaip asmens padėtis, kurią lemia jo šeiminė padėtis, įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų institucijose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens turtine padėtimi susiję veiksniai. Pareiškėja, Centre lankydama su trimis vaikais, jaučiasi diskriminuojama dėl jos šeiminės padėties. Šio skundo tyrimo kontekste pažymėtina, kad šeiminės padėties elementu gali būti laikomas vaikų (tam tikro jų skaičiaus) turėjimas, taigi ta aplinkybė, jog Pareiškėja jaučia tam tikrą elgesį jos atžvilgiu dėl trijų vaikų turėjimo, gali būti vertinama diskriminacijos dėl socialinės padėties aspektu.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje priekabiavimas apibrėžiamas kaip nepageidaujamas elgesys, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka. Taigi pagal Lygių galimybių įstatymu įtvirtintą priekabiavimo sampratą, priekabiavimas yra viena iš diskriminacijos formų, sietinas su vienu arba keliais asmens tapatybės požymiais.

Remiantis Lygių galimybių įstatyme įtvirtinta priekabiavimo samprata, priekabiavimui, kaip teisės pažeidimui, būdingi šie požymiai:

- nepageidaujamas elgesys, tai yra elgesys, kuris yra nemalonus, žeidžiantis asmens, prie kurio priekabiaujama, orumą;

- priekabiavimas gali būti išreikštas tiek žodiniiais, tiek rašytiniais veiksmais, tiek kitomis elgesio formomis, kurios gali pasireikšti gestų rodymu, fizinių veiksmų atlikimu, kuriais rodomas nepagarbus, žeminantis elgesys, žeidžiantis žmogaus orumą;

- priekabiavimo veiksmai yra susiję su asmens, prie kurio priekabiaujama, amžiumi, lytimi arba kitais asmens tapatybės požymiais;

- priekabiavimo tikslas bei motyvas gali būti siekis įžeisti žmogaus orumą arba siekis sukurti bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. Tačiau svarbu pažymėti, kad pagal Lygių galimybių įstatyme įtvirtintą priekabiavimo apibrėžtį, priekabiavimas gali būti identifikuojamas net ir nesant tikslo, motyvo įžeisti žmogaus orumą, bet pasireiškus tokio nepageidaujamo elgesio pasekmėms, tai yra kai dėl priekabiavimo yra įžeidžiamas asmens orumas arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka.

Svarbu pažymėti, kad pagal Europos Sąjungos nediskriminavimo direktyvose, taip pat ir Lygių galimybių įstatyme įtvirtintą priekabiavimo apibrėžtį, priekabiavimui įrodyti palyginimo objekto nereikia, o taip iš esmės yra dėl to, kad priekabiavimas dėl savo formos (žodinis, nežodinis ar fizinis užgauliojimas) ir galimo poveikio (žmogaus orumo įžeidimas) pats savaime yra neleistinas¹.

Neabejotinai galima teigti, kad priekabiavimas yra priešingas teisei, ydingas, netoleruotinas ir nepateisinamas veiksmas, dėl kurio žmogus yra pažeminamas, pakenkiama jo orumui, psichinei ir fizinei sveikatai, jam gali būti sukeltos neigiamos pasekmės, žmogus gali prarasti pasitikėjimą, norą socializuotis. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žmogaus asmuo neliečiamas, o 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad žmogaus orumą gina įstatymas. Vienas iš fundamentalių žmogaus teisių pagrindų yra principas, kad visi žmonės yra gimę laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Iš šio principo išplaukia, kad vienas pagrindinių diskriminacijos draudimo tikslų yra žmogaus orumo užtikrinimas. Orumas yra įgimtas visų žmonių, nepriklausomai nuo lyties, rasės, religijos, pilietybės ir panašiai. Taigi žmogaus orumas yra Konstitucijos ginama vertybė.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo 2017 m. gruodžio 19 d. išvadoje Nr. KT-20-11/2017 pažymėjo: „žmogaus, kaip laisvos asmenybės, orumas neatskiriamas nuo jo asmens neliečiamumo, kurio turinį, kaip minėta, sudaro fizinis ir psichinis neliečiamumas. Asmens neliečiamumas yra būtina jo fizinio aktyvumo, intelektinės ir kūrybinės laisvės, taigi ir laisvos asmenybės raiškos, prielaida; kėsinant į asmens neliečiamumą sutrikdoma jo fizinė, psichinė ir dvasinė būseną, taigi pažeidžiamas ir žmogaus orumas kaip ypatinga konstitucinė vertybė. Todėl Konstitucijos 21 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens neliečiamumo garantija laikytina vienu iš konstitucinės žmogaus orumo apsaugos elementų.“

¹ Europos Sąjungos teisės nediskriminavimo vadovas, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2010. Europos Taryba, 2010, psl. 32.

Rašte atkreiptas dėmesys į tai, kad Centras asmens sveikatos priežiūros paslaugas sutrikusios raidos pacientams teikia 34 metus, todėl darbuotojai turi pakankamai didelę bendradarbiavimo su pacientų tėvais (globėjais) patirtį. Dažnai tėvai ambulatorinei gydytojo konsultacijai atvyksta su visa šeima, vaikas yra konsultuojamas, nors tai ir gerokai apsunkina gydytojo darbą. Konsultacijos metu planuojant vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos dienas stacionaro ar stacionaro paslaugas, aptariamas paslaugų pobūdis, laikas, kuris būtų patogiausias šeimai, rekomenduojama pasitelkti artimųjų, švietimo ir socialinės priežiūros specialistų pagalbą, reikalingą kitų šeimos vaikų priežiūrai paslaugų teikimo sutrikusios raidos pacientui metu. Rašte pažymima, kad tokiu būdu stengiamasi išvengti situacijų, kai vienas iš tėvų ateina daugiau nei su vienu vaiku ir nėra kam prižiūrėti vaiko, kuriam sveikatos priežiūros paslaugos neteikiamos.

Vertinant Centro argumentus dėl aplinkybių, kad darbuotojai informuoja pacientų tėvus apie paslaugų teikimo tvarką, o pacientų tėvai turi pareigą jos laikytis, sąžiningai naudotis savo teisėmis, jomis nepiktnaudžiauti, bendradarbiauti su sveikatos priežiūros įstaigos specialistais ir darbuotojais, pažymėtina, kad pats neutralaus informavimo veiksmas nevertintinas kaip priekabiavimas. Priekabiavimu galėtų būti laikomos situacijos, kai asmeniui yra priekaištaujama, asmuo moralizuojamas bei sudaromos aplinkybės, dėl kurių asmuo pradeda jaustis pažemintas, įbaugintas ir įžeistas.

Centras pateikė išsamius paaiškinimus apie priežastis, dėl kurių kiti vaikai, kuriems nėra paskirtas vizitas, neturėtų dalyvauti medicininių paslaugų teikimo metu. Tačiau, tikėtina, jog tėvai, kurie ateina su daugiau nei vienu vaiku, kuriems nėra paskirtas vizitas, nesiekia piktnaudžiauti savo teisėmis ir neturi tikslo nebendradarbiauti su Centro darbuotojais ar apsunkinti jų darbą, tiesiog jie neturi galimybės palikti jų namuose su kitų suaugusiųjų asmenų priežiūra ar ugdymo įstaigoje.

Centras nurodo, kad šeimoms rekomenduojama organizuoti kitų vaikų priežiūrą, pasitelkiant artimųjų, ugdymo įstaigos specialistų ar socialinės paramos specialistų pagalbą. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, jog galimos įvairios asmeninės situacijos, dėl kurių asmenys negali pasitelkti artimųjų pagalbos (pvz., asmenys gali būti vieniši, neturėti artimųjų, atitolę tiek fizine, tiek moraline prasme nuo artimųjų), todėl argumentas dėl artimųjų pagalbos vertintinas kritiškai. Ugdymo įstaigos vaikai lanko nuo vienerių metų, o socialinės paramos specialistai teikia nemokamas paslaugas tik tiems asmenims, kurie atitinka Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme numatytas sąlygas. Mokamos vaikų priežiūros paslaugos ne visiems asmenims yra finansiškai prieinamos (įperkamos).

Nagrinėjamu atveju Pareiškėja nurodo, kad jos mažiausiam vaikui 5 mėnesiai, tad ugdymo įstaigos jis dar nelanko. Vaikas dar nevaikšto, tad Pareiškėja, veddamasi vyresnįjį vaiką į Centrą, kartu atsiveda jaunesnįjį vaiką vaikiškame vežimėlyje. Dėl to, jos teigimu, Centro darbuotojai išreiškia jos atžvilgiu daug nemalonių priekaištų. Pareiškėjos teigimu, kiekvieną kartą, kai ji privalo eiti su vienu iš vaikų į procedūras / gydymą, girdi Centro personalo nepasitenkinimą dėl vaikų, kurie atvyko kartu.

Aplinkybės, jog Centre ribojama galimybė naudotis vaikišku vežimėliu, neneigia ir Centro vadovė. Rašte nurodoma, kad daugelio specialistų kabinetai yra 10–12 kv. m ploto su vaikams pritaikytais baldais ir įranga, todėl į kabinetus vežtis vaikišką vežimėlį nėra galimybių, o vaikiškų vežimėlių naudojimą Centro koridoriuose, palatose ir kabinetuose tenka riboti dėl pacientų ir inventoriaus saugumo. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad tam tikri ribojimai dėl vaikiško vežimėlio naudojimo Centro patalpose nustatyti ar taikomi pagrįstai, siekiant užtikrinti sklandžią Centro veiklą ir Centro teikiamų paslaugų kokybę.

Pareiškėjos teigimu, ji nuolat sulaukia nemalonių komentarų iš personalo. Kaip daugiavaikė mama, ji jaučiasi diskriminuojama, nes visos paslaugos pritaikytos šeimoms su vienu vaiku. Centro paaiškinimuose nurodyta, kad Centro darbuotojai turi pakankamai didelę bendradarbiavimo su pacientų tėvais (globėjais) patirtį, Centro darbuotojai laikosi Kodekso, su kurio nuostatomis visi yra supažindinti. Centro teigimu, dažnai ir tais atvejais, kai tėvai ambulatorinei gydytojo konsultacijai atvyksta su visa šeima, vaikas yra konsultuojamas, nors tai ir gerokai apsunkina gydytojo darbą.

Suprantama, jog apie Centre galiojančią tvarką darbuotojai privalo informuoti tėvus, kurių vaikai gauna gydymo paslaugas, tačiau akivaizdu, jog informacija privalo būti teikiama korektiškai, profesionaliai ir be priekaištų.

Tikėtina, jog Pareiškėja buvo supažindinta su Centre galiojančia paslaugų teikimo tvarka, pagal kurią, atsižvelgiant į Centro teikiamų paslaugų specifiką, Centro darbuotojai paprastai teikia paslaugas būtent vizitui atvykstančiam vaikui ir jo tėvams (vienam iš tėvų). Tačiau pabrėžtina, kad ir daugiavaikėms mamoms, neturinčioms galimybių kitų vaikų palikti artimųjų ar socialinių darbuotojų priežiūrai, privalo būti sudarytos sąlygos atvykti į Centrą su vaikais, kuriems nėra paskirtas vizitas. Manytina, jog tuo atveju, jei Pareiškėja turėtų galimybę palikti vaikus ugdymo įstaigose ar kito suaugusio asmens priežiūrai, ji nesivestų kitų vaikų tam, kad sąmoningai pažeistų Centro tvarką. Manytina, kad jei ji yra priversta vestis ir kitus vaikus, ji tai daro dėl objektyvių ir neišvengiamų

priežasčių. Pažymėtina ir tai, kad galimybės Centre lankytis su kitais vaikais, kuriems nėra paskirtas vizitas, tais atvejais, kai objektyviai nėra galimybės palikti jų kito suaugusiojo priežiūrai, sudarymas prisideda ir prie vaiko, kuriam teikiamos Centro specialistų paslaugos, teisių ir interesų užtikrinimo, nes priešingu atveju, daugiavaikai mamai neleidžiant Centre lankytis su visais vaikais, galėtų susidaryti ir tokios situacijos, kai tas vaikas, kuriam reikalinga Centro specialistų pagalba, negalėtų guti jam reikalingo gydymo.

Įvertinus tai, kad Centras yra vaikų gydymo įstaiga, ir tai, kad, kaip minėta Rašte, gali pasitaikyti tokių situacijų, kai tėvai, lydintys savo vaikus pas gydytojus, atsiveda ir vaikus, kurių neturi galimybės palikti namuose ar ugdymo įstaigoje, rekomenduotina pasvarstyti, ar tokiems atvejams nebūtų tikslinga būtų Centre įkurti vaikų kambarį, kuriame vaikai, nesantys Centro pacientais, galėtų leisti laiką, prižiūrimi suaugusio asmens, kol tėvai bus supažindinami su konkrečiu terapinio užsiėmimo metu numatomais pasiekti tikslais ir vaiko individualiu ankstyvosios reabilitacijos planu. Suprantama, jog tai reikalauja papildomų piniginių išteklių, žmogiškųjų resursų bei aktyvių veiksmų, tačiau akivaizdu, jog tai palengvintų ne tik Centro darbuotojų darbą, bet ir pagerintų bendravimą su tėvais.

Centro vadovė pažymėjo, kad Centro darbuotojų bendravimo su pacientais taisyklės apibrėžtos Kodekse. Centro vadovės teigimu, su minėtu Kodeksu visi Centro darbuotojai yra susipažinę, taip pat jis yra skelbiamas viešai Santaros klinikų intranete bei yra išsiųstas kiekvienam darbuotojui jo darbinio elektroniniu paštu. Aplinkybė, jog Kodeksas nustato bendravimo su pacientais taisyklės ir, Centro vadovės teigimu, visi darbuotojai yra su juo susipažinę, neeliminuoja atvejų, kuomet dėl Centre numatytos tvarkos nesilaikymo gali kilti konfliktinės situacijos su tėvais. Tokiais atvejais labai svarbu užtikrinti ne tik formalų, bet ir praktinį Kodekso nuostatų įgyvendinimą, informuojant Centro darbuotojus apie atvejus, kurie gali būti laikytini priekabiavimu dėl tam tikro asmens požymio.

Pareiškėja nenurodė konkretaus atvejo, kas būtų iš personalo darbuotojų pareiškė jai priekaištus dėl vaikiško vėžimėlio ir kitų vaikų atvykimo į Centrą, tačiau, remiantis jos teigimu, jai nuolat tenka girdėti nemalonius priekaištus.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnį, teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės

padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nurodymo diskriminuoti, persekiojimo, priešiško elgesio ar neigiamų padarinių dėl skundo dėl diskriminacijos pateikimo, dalyvavimo byloje dėl diskriminacijos ar pranešimo apie diskriminaciją buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo, nurodymo diskriminuoti, persekiojimo, priešiško elgesio ar neigiamų padarinių dėl skundo dėl diskriminacijos pateikimo, dalyvavimo byloje dėl diskriminacijos ar pranešimo apie diskriminaciją faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Tiriant skundą dėl įrodymų pakankamumo ir patikimumo turi būti sprendžiama kiekvienu konkrečiu atveju. Įrodymų pakankamumas byloje reiškia, kad įrodymai neprieštarauja vieni kitiems ir jų visuma leidžia daryti pagrįstą išvadą apie įrodinėjamų faktinių aplinkybių buvimą. Vertinant keletą įrodymų, lemia ne tik kiekvieno iš įrodymų patikimumas, bet ir įrodomųjų duomenų tarpusavio santykis – ar nėra prieštaravimų tarp jų, ar šalutiniai duomenys patvirtina pagrindinius, ar pakankami yra tiesioginiai duomenys, ar nuoseklūs yra šalutiniai įrodomieji faktai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-150/2007; 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-18/2008). Kai iš skirtingų byloje pateiktų įrodinėjimo priemonių gaunama prieštaringa informacija, teismas turi šį prieštaravimą išspręsti, tai yra atsakyti į klausimą, kuria informacija (duomenimis) vadovautis, o kurią atmesti, turi įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą, ir tik iš įrodymų visumos daryti išvadas apie tam tikrų įrodinėjimo dalyku konkrečioje byloje esančių faktų buvimą ar nebuvimą (Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-400-701/2016).

Nagrinėjamu atveju konstatuotina, kad trūksta konkrečių duomenų bei įrodymų, kurių pagrindu galima būtų pripažinti priekabiavimo prie Pareiškėjos fakto socialinės padėties pagrindu buvimą bei padaryti išvadą, kad Pareiškėja buvo įžeista Centro personalo darbuotojų bei duomenų, kad jai buvo sukurta bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka, todėl tyrimas dėl galimo priekabiavimo socialinės padėties pagrindu nutrauktinas.

Tačiau, vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią lygių galimybių kontrolierius, be kita ko, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, Centrai rekomenduotina apsisvarstyti galimybę įsteigti Centre vaikų priežiūros kambarį bei sudaryti darbuotojams galimybę išklausti mokymus dėl lygių galimybių užtikrinimo ir priekabiavimo prevencijos teikiant gydymo paslaugas vaikams ir konsultacijas jų tėvams.

Pareiškėja nepatiksline skundo aplinkybių dėl to, jog į stacionarą ištyrimui ji negali atsigulti su visais vaikais vienu metu, todėl skundas šioje dalyje nenagrinėtinas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, ir vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 3 dalies 2 punktu,

lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Tyrimą nutraukti, trūkstant objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą.
2. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją ir Vilniaus universitetinės ligoninės Santaros klinikų Vaiko raidos centrą.

Sprendimas per 1 mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas Regionų administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Seimo kontrolierė,
pavadojanti lygių galimybių kontrolierę

Jolita Miliuvienė